

22.10.2025

KUUROJEN LIITTO

Kuurojen Liiton kirjallinen asiantuntijalausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Kuuleminen: to 23.10.2025 klo 12.15

Valmistelijat: toiminnanjohtaja Markku Jokinen ja viestinnän ja vertaistuen johtaja Laura Pajunen

Lausunto: HE 82/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta vuosina 2026–2028

Kuurojen Liitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto sekä osallistua kuulemiseen hallituksen esityksestä, joka koskee kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamista.

Pidämme lakiesitystä historiallisesti merkittävänä. Kyseessä on ainutlaatuinen prosessi, joka tunnustaa viittomakielisen yhteisön kokemukset ja edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Aloite prosessin käynnistämiseksi on tullut Kuurojen Liitolta n. 9 vuotta sitten. On merkittävää ja syvästi ilahduttavaa, että vuosien määrätietoisien työn ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun jälkeen olemme nyt tässä vaiheessa, jossa totuus- ja sovintotyö saa vihdoin konkreettisen muodon ja pääsee eduskunnan käsittelyyn.

Lain myötä mahdollistetaan tärkeä yhteiskunnallinen prosessi, jonka tavoitteena on dokumentoida kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneet oikeudenloukkaukset ja syrjintä. Lisäksi prosessissa lisätään tietoisuutta ja tehdään ehdotuksia, joilla luodaan pohjaa sovinnolle Suomen valtion ja yhteisöiden välillä. Ehdotuksessa todetaan, että laki itsessään on luonteeltaan prosessin hallinnollisia ja oikeudellisia puitteita selkeyttävä.

Kuurojen Liitto ry tukee hallituksen esitystä ja sen hyväksymistä eduskunnassa, ja pitää lausuntokierroksen pohjalta tehtyjä täydennyksiä tärkeinä.

Viittaamme tässä lausunnossa pitkälti kesäkuussa 2025 antamaamme lausuntoon hallituksen esitysluonnoksesta. Siinä olemme tuoneet esille, että totuus- ja sovintoprosessin viittomakielisyys on turvattu sen kaikissa vaiheissa ja prosessi tulee toteuttaa nelikielisesti: suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä suomeksi ja ruotsiksi.

Sihteeristön itsenäisyys ja riippumattomuus suhteessa sekä oikeusministeriöön että ohjausryhmään on hallituksen esityksessä määritelty tarkoituksenmukaisesti. Itsenäisyyttä ministeriöön nähden voidaan tarvittaessa tarkentaa erillisellä sopimuksella. Oikeusministeriö voi asettaa ohjausryhmän suuntaamaan ja tukemaan sihteeristön työtä. Esitys vastaa mandaattia ja luo selkeät rakenteet prosessin toimeenpanolle.

Sihteeristön tehtäviä koskevassa esityksessä tulee hyvin huomioiduksi prosessin totuus- ja sovinto-osuudet: tiedonkeruu oikeudenloukkauksista ja syrjinnästä sekä ehdotusten tekeminen sovinnon edistämiseksi valtion ja viittomakielisten yhteisöiden välillä. Loppuraportin osalta on olennaista, että se on saatavilla kaikilla neljällä kielellä: suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä suomeksi ja ruotsiksi.

Esitys tuo hyvin esille kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin erityispiirteitä tiedonkeruun osalta, jotka täytyy huomioida työn järjestämisessä sekä lainsäädännössä. Esityksessä kuvataan, että syrjinnän ja oikeudenloukkausten dokumentoinnin keskeinen keino on kuulemisten järjestäminen ja kuulemisissa saadun tiedon analysointi ja raportointi. Kuulemisissa tulee esille tietoa kuuroudesta ja monista hyvin henkilökohtaisista asioista. Kuulemiset on tallennettava, mikä tarkoittaa viittomakielisten

kuulemisten videoimista. Tämä puolestaan johtaa siihen, että henkilö on videolta tunnistettavissa, vaikka nimeä ei mainittaisi.

Tietojen keruu perustuu vapaaehtoisuuteen. Sihteeristön käsittelemä aineisto sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvaa tietoa sekä tietoa mahdollisesti myös kolmansista henkilöistä, jotka eivät itse ole osallistuneet prosessiin, mutta heidän tietojansa tulee käsittelyyn kuulemisissa. Videoidut viittomakieliset aineistot ja henkilöiden tunnistettavuus edellyttää erityistä huolellisuutta tietosuoja-asetuksen mukaisesti. Kuulemisista saatava aineisto on keskeinen osa prosessia, ja sen käsittelyn luotettavuus vaikuttaa suoraan koko työn uskottavuuteen. Kannatamme esitystä tältä osin, jotta prosessi on sujuva ja tietoa voidaan kerätä tarkoituksenmukaisella tavalla.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että prosessiin osallistuvien on saatava riittävästi tietoa siitä, miten heidän tietojaan kerätään, käsitellään, säilytetään ja mahdollisesti hyödynnetään myöhemmin. Sihteeristön tiedonantovelvollisuudessa on tärkeää varmistaa, että prosessiin osallistuville annettava tieto on saatavilla aina kaikilla prosessin neljällä kielellä: suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä suomeksi ja ruotsiksi. Tämä on olennaista, jotta osallistujat voivat aidosti ymmärtää tietojen keruun ja käsittelyn periaatteet.

Kuurojen Liitto pitää myönteisenä, että tiedon keräämistä ja käsittelemistä koskevaan 4 §:ään on lisätty maininta sovintoa edistävästä toimista. Liitto kannattaa tätä lisäystä, sillä se tuo esille tiedonkeruun lisäksi myös prosessin sovintoluonteen ja tukee yhteisöjen kokemusten tunnistamista sekä vuoropuhelun rakentamista jatkotoimenpiteiden osalta.

Esityksessä on tuotu hyvin esille myös se, että prosessiin osallistuu myös muita toimeksiannosta toimivia, kuten tulkkeja, kääntäjiä ja muita tarvittavia asiantuntijoita, joita koskevat vaitiolovelvollisuus ja salassapitosäännökset. Tämä on tärkeää, sillä sihteeristö ei voi yksin vastata kaikesta aineiston käsittelystä – erityisesti kun prosessissa on huomioitava kaikki kieliryhmät ja erityistarpeet yhdenvertaisesti.

Hallituksen esityksen mukaan sihteeristöllä on oikeus saada tietoa viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot, jotta sihteeristö pystyy selvittämään kuurojen ja viittomakielisten kokemia syrjintää ja oikeudenloukkauksia. Esitys tuo esille, että tietopyynnön tulee liittyä viranomaisen menettelyyn, joka on riittävän vakava, että siinä voisi olla kyse oikeudenloukkauksesta tai syrjinnästä. Kuurojen Liitto kannattaa esitystä. Tietopyyntöjen käsittelystä on kuitenkin tärkeää, että yksityishenkilöiden ja prosessiin osallistuvien tulee voida luottaa siihen, että heidän arkaluontoisia tietojaan käsitellään vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä. Sihteeristön tiedonsaantioikeus ei saa myöskään vaarantaa yksilöiden oikeutta yksityisyyteen tai johtaa tarpeettomien tietojen paljastumiseen. On tärkeää, että osallistujilla on myös mahdollisimman laaja oikeus vaikuttaa siihen, miten heidän tietojaan käsitellään.

Kuurojen Liitolla ei ole huomautettavaa rekisterinpitäjäkysymykseen. Esityksen mukaan sihteeristö toimii rekisterinpitäjänä. On tärkeää, että noudatetaan korkeaa tietosuojan tasoa vastaavalla tavalla kuin saamelaisten totuus- ja sovintoprosessissa on tehty.

Arkistoinnin oikeudelliset puitteet tulevat esityksessä hyvin esille. Esityksessä tuodaan esille, että sihteeristön työn päättyessä aineisto siirretään Kansallisarkistoon. Sihteeristön toiminta voi jatkua aineiston arkistoinnin loppuunsaattamiseksi puoli vuotta loppuraportin antamisen jälkeen. Arkistoitua aineistoa voidaan hyödyntää tieteelliseen tutkimukseen ja muihin hyväksyttäviin tarkoituksiin. Lisäksi sihteeristön on mahdollista asettaa käyttörajoituksia arkistoituihin aineistoihin. Kuurojen Liitto kannattaa esitystä.

Lisäksi Kuurojen Liitto korostaa, että prosessiin osallistuvien henkilöiden tulee saada riittävästi tietoa aineiston elinkaaresta ja sen käsittelystä. Tämä koskee erityisesti sitä, miten ja missä muodossa heidän

antamansa tieto säilytetään, kuka siihen pääsee käsiksi ja mihin tarkoituksiin sitä voidaan käyttää tulevaisuudessa. Tällainen läpinäkyvyys on edellytys luottamukselliselle osallistumiselle.

Sihteeristön toiminta on lain mukaan määräaikaista. Kuurojen Liitto pitää tärkeänä, että laissa on mahdollisuus joustoon, sillä kahden vuoden määräaika saattaa osoittautua riittämättömäksi työn loppuun saattamiseksi. On myös tärkeää, että toiminnan päättyessä sihteeristö huolehtii aineiston käsittelystä, mahdollisesta anonymisoinnista ja asianmukaisesta siirrosta Kansallisarkistoon.

Aivan lopuksi haluamme tuoda esille, että Kuurojen Liittoa on kuultu hyvin etukäteen, ja erityisesti viittomakielisen aineiston ja sen käsittelyn erityispiirteet on huomioitu esityksessä asianmukaisesti. Kuurojen Liitto puoltaa hallituksen esityksen hyväksymistä ja pitää sen valmistelua huolellisena ja perusteltuna. Laki luo hyvän pohjan prosessin toteuttamiselle ja mahdollistaa sen, että kuurot ja viittomakieliset henkilöt voivat osallistua siihen turvallisesti ja yhdenvertaisesti.